

Józef Krzysztof Gierowski

"Niepełnosprawność intelektualna – etiopatogeneza, epidemiologia, diagnoza, terapia", pod redakcją Kingi Bobińskiej, Tadeusza Pietrasa i Piotra Gałęckiego, Wrocław 2012 : [recenzja]

Palestra 58/5-6(665-666), 280-284

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzje i noty recenzyjne

Niepełnosprawność intelektualna – etiopatogeneza, epidemiologia, diagnoza, terapia
pod redakcją Kingi Bobińskiej, Tadeusza Pietrasa i Piotra Gałęckiego
Wrocław: Wydawnictwo Continuo 2012, ss. 655.

Pojęcie „niepełnosprawność intelektualna” jest stosunkowo nowe. Terminologia z nim związana nie jest z uwagi na to w pełni uporządkowana, a jej zakres podlega pewnej zmienności zależnie od aspektu, w jakim jest rozpatrywane. Najogólniej biorąc, kwestie dotyczące niepełnosprawności intelektualnej rozważać można z różnych perspektyw: medycznej, psychologicznej, społecznej, pedagogicznej czy prawnej. Warto podkreślić, że sama nazwa „niepełnosprawność” powstała w dużej mierze na skutek tych trendów w pedagogice specjalnej i psychologii, które zmierzały do odejścia od terminów stygmatyzujących osoby niepełnosprawne, takich jak używane dawniej w formalnej diagnostyce psychiatrycznej określenia debilizmu, imbecyilizmu i idiotyzmu. Historycznie rzecz biorąc, analizowane pojęcie obarczone było niemałą liczbą mitów i stereotypów, niemających w swej istocie wiele wspólnego z rzeczywistymi cechami grupy osób ujawniających niepełnosprawność intelektualną. Dla określenia osób, które pod względem umysłowym odbiegają od pewnej umownie przyjętej normy, używano takich terminów, jak na przykład niedorozwinięci umysłowo, upośledzeni umysłowo, opóźnieni w rozwoju umysłowym, dzieci specjalnej troski, oligofrenicy, osoby z odchyleniem od normy, sprawni inaczej, inwalidzi czy kalecy. Od pewnego czasu można zaobserwować tendencję do preferowania określenia niepełnosprawność umysłowa lub intelektualna, co wiąże się ze wspomnianym już nowym podejściem do problemu.

Samo pojęcie niepełnosprawności intelektualnej jest bardzo szerokie ze względu na istniejące bardzo różne stopnie niepełnosprawności i towarzyszące im zróżnicowane zaburzenia sprawności motorycznej, zachowania się, motywacji, emocjonalności, i w ogóle wszelkie dysfunkcje. Badacze są też dziś zgodni co do tego, że niepełnosprawność intelektualna nie stanowi żadnej określonej jednostki chorobowej, lecz jest zespołem skutków rozmaitych w swej etiologii stanów chorobowych i uszkodzeń układu nerwowego. Niepełnosprawność intelektualną określa się najczęściej jako trwałe stan ogólnego zmniejszenia możliwości rozwojowych, zwłaszcza intelektualnych, manifestujący się w obszarze przystosowania się do zewnętrznych, społecznych warunków, spowodowanych bardzo wczesnymi i jednocześnie nieodwracalnymi zmianami pato-

logicznymi w ośrodkowym układzie nerwowym. Podkreślić trzeba, że niepełnosprawność intelektualna nie jest chorobą, jest natomiast naturalną formą ludzkiej egzystencji o odmiennym przebiegu rozwoju. Towarzyszą jej istotne deficyty w zakresie zachowań adaptacyjnych (w szczególności niezależności i odpowiedzialności). Przyjmując inną, nieco bardziej społeczną perspektywę, można uznać, że za osobę z niepełnosprawnością uważać można kogoś, kto z powodu urazu, choroby lub wady wrodzonej ma poważne trudności albo nie jest zdolny wykonywać czynności, które osoba w tym samym wieku, rozwijająca się bez zaburzeń, jest w stanie realizować.

Wszystkie powyższe uwagi jednoznacznie sugerują, że w przypadku niepełnosprawności intelektualnej mamy do czynienia z problemem bardzo złożonym, wielowymiarowym, wymagającym analizy z różnych naukowo-teoretycznych perspektyw, co w konsekwencji prowadzić musi do uwzględnienia interdyscyplinarnego charakteru wszelkich badań i opracowań. Dobrze się więc stało, że zespół redakcyjny w osobach Kingi Bobińskiej, Tadeusza Pietrasa i Piotra Gałęckiego podjął się ambitnego zadania opracowania szerokiej monografii, która uwzględniałaby problematykę niepełnosprawności z czterech głównych perspektyw: etiopatogenetycznej, epidemiologicznej, diagnostycznej i terapeutycznej. Takie ujęcie problematyki niepełnosprawności dość jednoznacznie sugeruje z jednej strony biomedyczny charakter opracowania, z drugiej książkę, w której uwzględniono także szerzej psychologiczne, pedagogiczne, społeczne, a nawet prawne aspekty analizowanego zjawiska. Z poczynionych w pierwszej części recenzji uwag wstępnych wynika dość jasno, że nie sposób jest zajmować się kwestią niepełnosprawności intelektualnej bez uwzględnienia jej wielowymiarowego, interdyscyplinarnego i kompleksowego charakteru. Lektura recenzowanej pracy, a zwłaszcza układ i kolejność poszczególnych rozdziałów oraz ich merytoryczna zawartość jednoznacznie wskazują, że powyższy warunek został w pełni zrealizowany. Powstała bardzo obszerna monografia, unikalna pod względem zakresu i treści, niemająca na polskim rynku wydawniczym żadnej konkurencji czy też odniesienia. Brak bowiem w Polsce pozycji, która w sposób tak wnikliwy, rzetelny i kompleksowy omawia te aspekty niepełnosprawności, które odnoszą się do jej genetyki, epidemiologii, a także bardziej szczegółowych kwestii związanych z postępowaniem diagnostyczno-terapeutycznym.

Recenzowany tom składa się z czternastu rozdziałów dotyczących wybranych zagadnień analizujących szeroko ujętą niepełnosprawność intelektualną człowieka, rozpatrywaną w czterech wspomnianych już podstawowych wymiarach czy obszarach – etiopatogenezy, epidemiologii, diagnozy i terapii. Warto już w tym miejscu recenzji podkreślić, że przyjęty przez redaktorów monografii układ książki, tzn. kolejność poszczególnych jej rozdziałów i części, jest przemyślany, konsekwentny, a zawartość treściowa wszystkich rozdziałów pozwala uznać, że ich Autorzy dołożyli wszelkiej staranności, aby praca była aktualna, tzn. uwzględniała najnowszą literaturę przedmiotu oraz wyniki badań, zarówno tych ostatnio prowadzonych, jak i bardziej historycznych, tworzących kanon wiedzy w zakresie niepełnosprawności intelektualnej.

Podstawowym i najtrudniejszym zadaniem redakcji recenzowanego tomu była więc konieczność przeprowadzenia selekcji i wyboru tekstów tak, aby uwzględnił on, w ramach wyodrębnionych części, szerokie spektrum teoretyczno-badawcze omawianych problemów i tematów, eksponował prace o największej wartości poznawczej, pozwalał na dokonanie naukowej syntezy prezentowanego dorobku, a także umożliwił sformu-

lowanie podstawowych i praktycznych zasad dotyczących kwestii diagnostyczno-terapeutycznych. Prezentowany wybór spełnia wszystkie powyższe warunki.

Pierwszy rozdział książki, autorstwa Kingi Bobińskiej, Moniki Talarowskiej i Piotra Galeckiego, zatytułowany został *Rys historyczny, terminologia, definicja, nozologia, kryteria rozpoznawania niepełnosprawności intelektualnej* i stanowi doskonale wprowadzenie w analizowaną problematykę. Podobnie ocenić należy kolejne rozdziały: drugi (autorzy Tadeusz Pietras, Andrzej Witusik, Kinga Bobińska i Maciej Banasiak), pt. *Epidemiologia niepełnosprawności intelektualnej*, i trzeci – *Diagnoza inteligencji osób niepełnosprawnych intelektualnie*. Rozdział ten składa się z trzech wyodrębnionych części. Pierwsza zatytułowana została *Diagnoza inteligencji w kontekście diagnozy niepełnosprawności intelektualnej osób dorosłych*, a jej autorami są Aleksandra Porzycka, Radosław Wujcik, Agata Orzechowska, Andrzej Wituski i Tadeusz Pietras. Druga część rozdziału trzeciego (autorka Agata Orzechowska) nosi tytuł *Diagnoza zaburzeń osobowości u osób z niepełnosprawnością intelektualną*, a trzecia to *Wybrane aspekty diagnozy i terapii osób z niepełnosprawnością intelektualną* (autorka Janina Wyczesany).

Rozdział czwarty monografii poświęcony jest, ważnym dla klinicystów, kwestiom dotyczącym etiologii, patogenezy, a także wybranym jednostkom klinicznym i chorobowym przebiegającym z niepełnosprawnością intelektualną. Również i ten rozdział składa się z kilku tematycznie wyodrębnionych części. I tak, kolejno, pierwsza z nich omawia neurorozwojowy paradygmat patogenezy niepełnosprawności intelektualnej (autorzy: Tadeusz Pietras, Andrzej Wituski, Michał Panek, Juliusz Rodak, Janusz Szemraj), druga analizuje zależności pomiędzy ciążą i okresem okołoporodowym a rozwojem układu nerwowego w kontekście niepełnosprawności (autorzy: Juliusz Rodak, Andrzej Wituski, Tadeusz Pietras), trzecia natomiast poświęcona jest relacjom pomiędzy mutacjami jednogenowymi a niepełnosprawnością (autorzy: Tadeusz Pietras, Andrzej Wituski, Kinga Bobińska, Karol Jastrzębski, Piotr Galecki). Kolejne części rozdziału czwartego omawiają genetyczne przyczyny niepełnosprawności intelektualnej (Marta Pacholczyk, Tomasz Ferenc), zespół Downa (Małgorzata Pawełczyk) wraz ze stosownymi oddziaływaniami terapeutycznymi specyficznymi dla tego rozpoznania (Monika Talarowska) oraz na koniec zespół Retta (Artur Kultys, Ewelina Buczyńska, Agata Dutkowska, Tadeusz Pietras, Andrzej Wituski).

Kolejny, piąty rozdział zatytułowano *Współchorobowość niepełnosprawności intelektualnej*. W jego skład wchodzi trzy odrębne części. Pierwsza z nich poświęcona jest relacjom pomiędzy niepełnosprawnością a autyzmem (autorzy: Andrzej Wituski, Tadeusz Pietras, Ewelina Buczyńska, Artur Kulty), druga analizuje powiązanie między padaczką a niepełnosprawnością (autor Janusz Wendorff), trzecia natomiast dotyczy porażenia mózgowego w kontekście niepełnosprawności (autor Krzysztof Gzyl).

Z trzech części składa się następny, szósty rozdział, pt. *Specyfika diagnozy psychiatrycznej, psychologicznej i internistycznej u osób z niepełnosprawnością intelektualną*. I tak, kolejna, pierwsza część omawianego rozdziału, napisana przez Kingę Bobińską i Piotra Galeckiego, analizuje kwestie związane z badaniem psychiatrycznym i farmakoterapią u osób z niepełnosprawnością intelektualną, druga część dotyczy diagnozy psychologicznej (autorka Monika Talarowska), trzecia natomiast analizuje problemy dotyczące zdrowia somatycznego u niepełnosprawnych (autorzy: Tadeusz Pietras, Andrzej Wituski, Michał Panek, Piotr Kuna, Paweł Górski).

Warto w tym miejscu dodać, że imponująca jest rzetelność autorów, sięgają bowiem oni w swych opracowaniach do najnowszej, szerokiej literatury przedmiotu, umiejętnie i konsekwentnie ją wykorzystując. Trzeba też powiedzieć, że redaktorzy recenzowanej monografii z dużą konsekwencją i starannością realizowali swoje zadania, dbając o komplementarność wyodrębnionych rozdziałów, a także jasność w zakresie kryteriów przyjętych podczas wyróżniania poszczególnych części książki.

Kolejny, siódmy rozdział omawia ważne kwestie dotyczące stygmatyzacji osób z niepełnosprawnością. Jego autorami są Piotr Świtaj i Jacek Wiórka. Jako odrębny problem potraktowano adolescencję osób z niepełnosprawnością. Problemom tym poświęcony jest ósmy rozdział, autorstwa Anny Gutowskiej. Rozdziały dziewiąty (autor Andrzej Depko) i dziesiąty (Anna Gutowska) analizują kolejno seksualność niepełnosprawnych i ich możliwości twórcze.

Szczególnie ważną rolę odgrywa poświęcony szeroko rozumianej terapii rozdział jedenasty. Składa się on z pięciu części. Pierwsza z nich, stanowiąca swoiste wprowadzenie do rozdziału, omawia standardy postępowania z osobą niepełnosprawną intelektualnie w kontekście diagnozy i terapii (autor Andrzej Witusik). Kolejna, druga część zatytułowana została *Rehabilitacja dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną* (autorki: Janina Wyczesany i Ewa Dyduch) i poświęcona jest głównie rozwijaniu i doskonaleniu aktywności zawodowej u niepełnosprawnych w wieku rozwojowym. Część trzecia natomiast (autorka Anna Bobińska-Domżał) dotyczy komunikacji wspomagającej i alternatywnej w pracy z dzieckiem niepełnosprawnym intelektualnie. Mariusz Furgał jest natomiast autorem czwartej części rozdziału jedenastego, zatytułowanej *Terapia rodziny dziecka z niepełnosprawnością intelektualną*. Rozdział kończy część piąta autorstwa Anny Gutowskiej, zatytułowana *Arteterapia jako forma rehabilitacji osób niepełnosprawnych intelektualnie*.

Piotr Gałecki, Krzysztof Eichstaedt oraz Kinga Bobińska są natomiast autorami rozdziału dwunastego, poświęconego aspektom prawnym i orzecznictwu u osób z niepełnosprawnością intelektualną w polskim ustawodawstwie.

Przedostatni, trzynasty rozdział, zatytułowany *Opieka socjalna nad osobami z niepełnosprawnością intelektualną*, składa się z dwóch części. Pierwsza z nich (autorka Anna Gutowska) omawia zagadnienia związane z pracą socjalną z osobami niepełnosprawnymi, drugi (Barbara Wiśniewska) analizuje psychologiczne i pedagogiczne aspekty leczenia i opieki instytucjonalnej osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną. Monografię zamyka czternasty rozdział, omawiający system kształcenia specjalnego dzieci, młodzieży i dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną (autorka Ewa Dyduch).

Warto w tym miejscu podkreślić, że wszystkie rozdziały książki charakteryzują się wysokim poziomem naukowym, szeroko uwzględniają najnowszą literaturę przedmiotu, są czytelnie, jasno i konsekwentnie zredagowane, co w efekcie pozwoliło uzyskać dużą spójność zarówno całej monografii, jak i jej poszczególnych rozdziałów czy części. Trudno w tym miejscu nie zauważyć, że redaktorom książki udało się z powodzeniem zapewnić wysoką spójność i komplementarność opracowania, zarówno pod względem tematycznym, jak i formalnym. Jeśli weźmie się pod uwagę znaczną liczbę autorów (prawie trzydzieści osób) oraz rozmiary całego przedsięwzięcia wydawniczego (książka liczy 655 stron), było to zadanie trudne i wymagające znacznego wysiłku organizacyjnego i wysokich kompetencji merytorycznych.

Reasumując powyższe uwagi, należy podkreślić, że monografia pt. *Niepełnosprawność intelektualna – etiopatogeneza, epidemiologia, diagnoza, terapia* pod redakcją Kingi Bobińskiej, Tadeusza Pietrasa i Piotra Gałęckiego stanowi nadzwyczaj ważne i wartościowe przedsięwzięcie wydawnicze, trudno też przecenić jej walory poznawcze i praktyczne. Książka prezentuje wysoki poziom naukowy, ma interdyscyplinarny charakter, poszerza istotnie i porządkuje wiedzę o istocie niepełnosprawności intelektualnej jej genezie, epidemiologii oraz diagnozie i terapii.

Józef Krzysztof Gierowski

Marek Gawryluk

Prawo o adwokaturze. Komentarz

Warszawa: LexisNexis 2012, s. 323.

Pisząc recenzję komentarza do *Prawa o adwokaturze* adw. dr. Dariusza Michty, który ukazał się drukiem także w 2012 r., stwierdziłem w jej końcowym ustępie, że z niecierpliwością czekam na kolejne, lepsze komentarze¹. Długo nie czekałem. Oto bowiem w księgarniach prawniczych dostępny jest, od października 2012 r., komentarz opracowany przez Marka Gawryluka.

Autor jest adwokatem w Olsztynie i w Warszawie, wpis na listę adwokatów uzyskał w 2008 r.

Recenzowane dzieło jest obszerne, sam „właściwy” komentarz to aż 303 strony (s. 17–320). Do tego *Wprowadzenie* (s. 11–16), *Bibliografia* (s. 321–323) oraz *Wykaz skrótów* (s. 7–9).

Komentarz Marka Gawryluka jest najobszerniejszym spośród wszystkich, które ukazały się począwszy od 1918 r. Jest obszerniejszy nie tylko od wspomnianego już komentarza autorstwa adw. dr. Dariusza Michty z 2012 r. (118 stron „właściwego” komentarza)², od komentarza adw. dr. Zdzisława Krzemińskiego z 1998 r. (173 strony)³, ale także od komentarzy z okresu PRL oraz z okresu II RP. Najobszerniejszy komentarz z okresu PRL, praca zbiorowa pod redakcją dziekana Rady Adwokackiej w Warszawie adw. Stanisława Garlickiego, liczył 182 strony⁴, natomiast najobszerniejsze komentarze z okresu II RP, autorstwa sędziego Tadeusza Semadeniego oraz autorstwa adw. dr. Juliusza Bassechesa i adw. Izaka Korkisa, liczyły odpowiednio 270 stron⁵ i 219 stron⁶. Duża obszerność recenzowanej pracy zasługuje na wyraźne wyekspozowanie.

¹ Zob. „Palestra” 2012, nr 9–10, s. 275–281.

² Zob. D. Michta, *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Poznań 2012, s. 13–130.

³ Zob. Z. Krzemiński, *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Warszawa 1998, s. 5–177.

⁴ Zob. Z. Czernski, W. Dąbrowski, S. Garlicki, Z. Krzemiński, E. Mazur, H. Paluszyński, K. Potrzebowski, T. Sarnowski, Z. Skoczek, W. Żywicki, *Przepisy o adwokaturze. Komentarz*, Warszawa 1969, s. 5–186.

⁵ Zob. T. Semadeni, *Prawo o ustroju adwokatury. Komentarz – orzecznictwo. Przedmową opatrzył Mieczysław Siewierski, Prokurator Sądu Najwyższego, Dyrektor Biura Personalnego Ministerstwa Sprawiedliwości*, Warszawa 1938, s. 19–288.

⁶ Zob. J. Basseches, I. Korkis, *Ustrój adwokatury oraz zasady etyki adwokackiej. Uzasadnienie rządowe. Orzecznictwo Sądu Najwyższego i organów adwokatury. Orzecznictwo dyscyplinarne. Rozporządzenia wykonawcze*, Lwów 1938, s. 21–239.